

Covenant & Conversation

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Hukat

Miryam'ı Kaybetmek

Hâlâ insanı şoka sokacak ve rahatsız edecek güce sahip bir sahnedir bu. Halk yakınır. Hiç su yoktur. Bu eski ve aslına bakılırsa tahmin edilebilir bir şikâyettir. Çölde olması beklenen şey zaten budur. Moşe'nin bu meseleyi kolayca halledebilmesi gerekirdi. Ne de olsa zamanında çok daha zorlu sınavlardan başarıyla çıkmıştı. Ama işte, Moşe birden bire, Me Meriva'da ("Tartışma Suları") hakaretamiz bir öfke patlaması yaşamaktadır:

> "'Dinleyin şimdi asiler, size bu kayadan mı su çıkaralım?'
>
> Moşe kolunu kaldırdı ve kayaya iki kez asasıyla vurdu."
>
> *Bamidbar 20:10-11*

Önceki yazılarımda Moşe'nin günah işlemediğini ileri sürmüştüm. Moşe'nin Erets Yisrael'e girmemesinin sebebi basitçe, onun Mısır'dan çıkan nesil için doğru lider iken, o neslin, Yarden'i geçip bir ülkeyi fethederek orada bir toplum inşa edecek olan çocukları için doğru lider olmamasıydı. Onun sıradaki nesle liderlik etmesine izin verilmemesinin sebebi bir başarısızlık veya ceza değil, kaçınılmazlıktı. Özgürlükle, Tanrı ile aralarında yeni bir ilişkiyle ve hem fiziksel hem de manevi açıdan zorlu bir yolculukla yeni yeni yüzleşen bir grup köle olarak Bene Yisrael'in, onlarla başa çıkabilecek ve Tanrı'nın nezdinde onları savunabilecek güçlü bir lidere ihtiyaçları vardı. Ama sonraki nesil için durum farklıydı. Yeni bir toplumu inşa edecek bireyler olarak, işlerini kendileri için yapacak değil, onları kendi başlarına yapmaları için kendilerine ilham verecek bir lidere gereksinimleri vardı.

Gemara, Moşe'nin yüzünün güneşe, Yeoşua'nın yüzününse aya benzediği yorumunu yapar.[1] Burada vurgulanan fark açıktır: Güneş ışığı o kadar kuvvetlidir ki, bir kandile görecek hiçbir işlev bırakmaz. Buna karşılık, etraftaki diğer tek ışık kaynağı ay olduğu zaman bir kandil de etrafını aydınlatabilir. Yeoşua kendi nesline, Moşe gibi baskın bir simanın verebileceğinden daha fazla sorumluluk vermiştir.

Ancak bu hafta okuduğumuz olay hakkında tamamen farklı bir soru vardır. Acaba Moşe için bu sınavı farklı kılan neydi? Moşe neden bir an için bile olsa sükûnetini

[1] Baba Batra 75a.

yitirmiştir? Neden o zaman? Neden orada? Üstelik Moşe tam da aynı sorunla daha önce de karşılaşmıştı.

Tora daha önce yaşanmış iki olayı anlatır. Bunlardan biri Kızıldeniz'in yarılmasından neredeyse hemen sonra Mara'da meydana gelmişti. Halk su bulmuştu, ama bu su acıydı. Moşe Tanrı'ya dua etmiş, Tanrı da ona suyu nasıl tatlılaştıracağını anlatmış, böylece o olay geçmişti. İkinci olay Refidim'de yaşanmıştı (Şemot 17:1-7). Bu kez ortada hiç su yoktu. Moşe halkı azarlamıştı: "Niçin benimle tartışıyorsunuz? Tanrı'yı mı sınamaya çalışıyorsunuz?" Sonra Tanrı'ya başvurarak "Bu halka ne yapayım? Birazdan beni taşlayacaklar!" demişti. Tanrı ona Horev'deki bir kayaya gitmesini, asasını alıp ona vurmasını söylemişti. Moşe bunu yapmış ve kayadan su çıkmıştı. Orada da dram ve gerilim vardı, ama bunun, bu hafta okuduğumuz Hukat *Peraşa*'sında açıkça görülen duygusal sıkıntıyla hiçbir benzerliği yoktu. Şüphesiz, şimdi kırk yıl daha yaşlı ve bir nesillik deneyime sahip olan Moşe'nin bu meseleyle herhangi bir drama yer bırakmaksızın başa çıkması beklenirdi. Ne de olsa yabancı olduğu bir durum söz konusu değildi.

Metin bize bir ipucu vermektedir, ama bunu o kadar ince bir imayla yapmaktadır ki, onu gözden kaçırmamız işten değildir. Bölüm şu sözlerle başlar: "Birinci ayda tüm Yisrael toplumu Tsin Çölü'ne geldi ve Kadeş'te kaldılar. Orada Miryam öldü ve gömüldü. Halk için su yoktu…" (Bamidbar 20:1). Birçok otorite, bununla, Miryam'ın ölümünün ardından aniden susuzluk yaşanması arasında doğrudan bir bağlantı görür. Geleneksel bilgilerimize göre, Miryam'ın ömrü boyunca ve onun liyakati sayesinde, Bene Yisrael'e mucizevi bir kuyu eşlik ederdi.[2] Miryam öldüğü zaman su da kesilmişti.

Ama aradaki bağlantıyı okumanın bir diğer yolu daha vardır. Moşe itidalini kaybetmiştir, çünkü ablası Miryam henüz yeni vefat etmiştir. Moşe en büyük kardeşi için yas tutmaktadır. Bir anne veya babayı kaybetmek zordur; ama bazı yönlerden bir kardeşi kaybetmek daha da zor olabilir. Onlar sizinle aynı nesle mensuptur. Aniden Ölüm Meleği'nin yaklaşmakta olduğunu hissedersiniz. Kendi faniliğinizin gerçeğiyle yüzleşirsiniz.

Miryam Moşe için bir kardeşten öteydi. Henüz küçük bir kızken, bebek kardeşini taşıyan hasır sepetin Nil'de sürüklenişi sırasında onu dikkatle izlemişti. Paro'nun kızına yaklaşıp, ona bebek için İbrani bir sütanneyi istihdam etmesini önerecek ve bu sayede Moşe'nin, kendi ailesini, halkını ve kimliğini bilerek büyümesini temin edecek cesaret ve pratik zekâya sahipti.

Gerçekten de hayranlık uyandıran bir anlatıda, Hahamlarımız, Miryam'ın, neslinin önde gelen bilgesi olan babası Amram'ı, doğacak herhangi bir çocuk yüzde 50 olasılıkla [yani erkekse] öldürüleceği için İbrani kocaların eşlerinden boşanarak hiç çocuk sahibi olmamalarını öngören hükmünü iptale ikna ettiğini belirtirler. "Senin hükmün Paro'nunkinden daha kötü" demişti Miryam. "Paro yalnızca erkek bebekleri öldürme kararı çıkarttı. Seninki ise kız bebekler için de geçerli. Paro çocukları bu dünyadaki yaşamdan mahrum etmek niyetinde. Sense onları Gelecek Dünya'dan da mahrum ediyorsun."[3] Amram Miryam'ın üstün mantığını

[2] Raşi'nin Bamidbar 20:2 açıklaması; Taanit 9a; Şir Aşirim Raba 4:14, 27.
[3] Midraş Lekah Tov, Şemot 2:1.

kabul etmişti. Tüm karı-kocalar yeniden evlenmişti. Yoheved hamile kalmış ve Moşe doğmuştu. Dikkat edilirse, Hahamlarımız tarafından anlatılan bu Midraş, gayet açık bir şekilde, altı yaşındaki bir kızın, neslin önde gelen hahamından daha büyük bir inanç ve bilgeliğe sahip olduğuna işaret etmektedir!

Moşe, kuşkusuz, ablasına neler borçlu olduğunun bilincindeydi. Midraş'a göre, Miryam olmasaydı Moşe doğmayacaktı. Metnin basit anlamına göre, Miryam olmasaydı, Moşe gerçek anne ve babasının kimler olduğunu ve hangi halka mensup olduğunu bilmeden büyüyecekti. Moşe'nin Midyan'da geçirdiği sürgün yılları boyunca ayrı kalmış da olsalar, Moşe geri döndüğünde Miryam görevi boyunca ona eşlik etmişti. Kızıldeniz'de kadınların şarkısına öncülük etmişti. Miryam'ı olumsuz bir ışık altına sokan – "Moşe'nin Kuşit eşi nedeniyle Moşe'nin aleyhinde konuşmaya başladığı" (Bamidbar 12:1) ve bu nedenle *tsaraat* ile cezalandırıldığı – tek olay bile, Hahamlarımız tarafından daha olumlu bir bakışla açıklanmıştır. Hahamlarımız Miryam'ın Moşe'yi, eşi Tsipora ile arasındaki evlilik ilişkisini kesmiş olması nedeniyle eleştirdiğini söylemişlerdir. Moşe bunu, Tanrı ile iletişime tüm zamanlarda hazır durumda olması gerektiği için yapmıştı. Miryam ise Tsipora'nın talihsizliğini ve terk edilmişlik duygusunu hissetmişti. Bunun yanında hem kendisi hem de Aaron, Tanrı'dan iletişim almış olmalarına rağmen, kendilerinden bir bekâr yaşamı sürmeleri talep edilmiş değildi. Sonuçta Hahamlarımız, Miryam'ın, hatalı olsa da, bunu kötü niyetle yapmadığını vurgulamışlardır. Miryam'ın eleştirisinin temelinde, kardeşine karşı bir kıskançlık değil, yengesine duyduğu sempati vardı.

Sonuç olarak, Moşe'nin duyguları üzerindeki kontrolünü yitirmesine yol açan, basitçe, Bene Yisrael'in su talebi değil, daha ziyade kendi derin kederidir. Bene Yisrael su kaynaklarını kaybetmiş olabilirler; ama Moşe, bebekken kendisine göz kulak olmuş, gelişimine yön vermiş, yıllar boyunca kendisine destek sağlamış ve kadınların lideri olarak Moşe'nin liderlik yükünü taşımasına yardım etmiş olan ablasını kaybetmiştir.

Bu bize, Şofetim kitabında, Yisrael'in baş komutanı Barak'ın halkın lideri ve yargıcı Devora'ya söylediği sözleri hatırlatan bir andır: "Eğer benimle gelirsen giderim, ama benimle gelmezsen gitmem" (Şofetim 4:8). Barak ile Devora arasındaki yakınlık, Moşe ile Miryam arasındaki yakınlıktan çok daha azdı. Ve yine de, Barak, bilge ve cesur bir kadına bağımlı olduğunu kabul etmişti. Moşe'nin Miryam hakkındaki duygularının bundan aşağı kalması mümkün müdür?

Bir yakınımızı kaybetmek bizi derinden kırılgan bir hale getirir. Kayıp tazeyken duygularımızı kontrol etmeyi zor bulabiliriz. Hatalar yaparız. Düşünmeden hareket ederiz. Anlık bir muhakeme eksikliğinden muzdarip oluruz. Bunlar bizim gibi sıradan insanlar için bile olağan belirtilerdir. Moşe'nin durumunda ise ilave bir etken daha vardı. Moşe bir peygamberdi ve keder, peygamberlik ruhunu tıkayabilir veya gölgeleyebilir.

Rambam, bir peygamber olan Yaakov'un, oğlu Yosef'in hâlâ hayatta olduğunu neden bilmediği yönündeki ünlü soruyu olası en basit yolla cevaplar: Keder peygamberliği uzaklaştırır. Yirmi iki yıl boyunca kayıp oğlu için yas tutan Yaakov, Tanrı'nın Sözü'nü alabilecek durumda

değildi.[4] Tüm peygamberlerin en büyüğü olan Moşe ise Tanrı ile temas halinde kalmıştır. Ne de olsa ona "kayaya konuşmasını" söyleyen Tanrı'ydı. Ama her nasılsa, bu mesaj onun bilincine tam olarak nüfuz edememiştir. İşte bu, kederin etkisiydi.

Dolayısıyla bu olaydaki ayrıntılar, o gün yaşanan insani dram karşısında ikinci plandadır. Evet, Moşe normal şartlarda belki yapmayacağı, yapmaması gereken şeyler yapmıştır. Kayaya vurmuştur; "Tanrı" yerine "biz" demiştir; ve halk karşısında itidalini kaybetmiştir. Yine de gerçek hikâye, yaşamının en önemli bas notasını teşkil eden ablasının varlığından aniden yoksun kalmış, bir duygu girdabına yakalanmış, kederin şiddetli saldırısı altında, kırılgan, korunmasız "insanoğlu" Moşe hakkındadır. Miryam, ne kardeşi doğmadan önce haham-babasından, ne de henüz üç aylık olan kardeşinin hayatı muallaktayken bir Mısırlı prensesten çekinmiş ve durumun kontrolünü eline almış olan, o, yaşından beklenmeyecek kadar hikmetli ve gözü pek kız çocuğuydu. Yisrael kadınlarının şarkısına liderlik etmiş ve yengesini bir liderin eşi olmanın bedelini öderken gördüğünde onun duygularını paylaşmıştı. Midraş ondan, çorak bir diyarda halkın içecek suyu olmasını sağlayacak liyakate sahip olan kadın olarak bahsetmektedir. Moşe'nin kayalıktaki ızdırabında, yokluğunda kendisini yoksun ve yalnız hissettiği ablasının kaybını hissedebilmekteyiz.

Nihayette, Moşe'nin güven ve sükûnetini kaybettiği anın hikâyesi, liderlik ve krizden veya bir asa ve kayadan çok, büyük bir Yahudi kadınıyla – büyüklüğü ancak artık orada olmadığı zaman tam olarak takdir edilen Miryam'la – ilgilidir.

[4] Rambam, *Şemona Perakim*, bölüm 7.

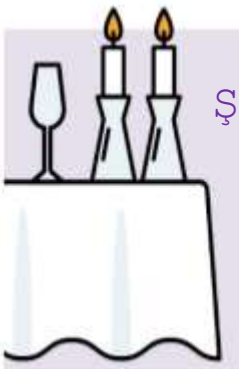

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Keder bazı zamanlarda sağlıklı kararlar alma yetimizi nasıl etkiler?
2. Sizce Moşe, daha önce de benzeri sorunlarla yüzleşmiş olmasına rağmen Me Meriva'da neden bu kadar güçlü bir tepki göstermiştir?
3. Tanah'ta bildiğiniz başka hangi kardeş ilişkileri vardır? Bu ilişkilerle Moşe ile Miryam'ın ilişkisi arasındaki benzerlikler ve farklar nelerdir?